

В І Д Г У К
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Зданевич Лариси Володимирівни на дисертацію
Харківської Арини Ігорівни
за темою «Розвиток комунікативної культури майбутніх
вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
01 – Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 – професійна освіта,
спеціалізація – теорія і методика професійної освіти

У сучасному суспільстві в процесі розроблення нової парадигми вищої освіти нагальним питанням є підвищення якості професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) в умовах магістратури, враховуючи розвиток у них таких якостей, як мобільність, ініціативність, самостійність, креативність, готовність до ефективної крос-культурної й професійної взаємодії, комунікативна культура (КК). Бо ефективне виконання ними професійних обов'язків залежить не лише від їхньої професійної підготовки, а й від їхньої здатності обирати доцільну форму спілкування залежно від психологічного стану та індивідуальних особливостей дошкільнят, навчати, виховувати та розвивати дітей, керуючись принципами толерантної комунікації, професійної етики.

Тема дисертаційного дослідження Харківської А. І. є досить важливою та актуальною, а її результати збагачують та конкретизують зміст професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури. Усе це дозволило авторці визнати проблему розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури як пріоритетну.

Актуальним за таких обставин постає подолання суперечностей між високими суспільними вимогами до професійної кваліфікації педагогічних працівників дошкільної освіти та реальним станом їх готовності до розвитку власної КК у процесі здійснення професійної діяльності; потребою в осучасненні теоретичних основ розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури та недостатнім станом забезпечення цього процесу; потребою в оцінюванні розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури та недосконалістю інструментарію вимірювання його результату.

Викладені аргументи переконують в актуальності. Своєчасності та доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження Харківської Арини Ігорівни за темою «Розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури».

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Української інженерно-педагогічної академії в межах теми «Розвиток комунікативної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти (№ 0117U003945).

Тему дослідження затверджено Вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 11 від 29.03.2016 р.) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28.11.2017 р.).

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Вінницького державного педагогічного університету, Бердянського державного педагогічного університету.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Харківської Арини Ігорівни, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження. У процесі дослідження дослідницею *уперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено *структурно-функціональну модель* системи розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури, яка складається з трьох взаємопов'язаних модулів: методологічно-змістового, організаційно-комунікативного, оцінювально-результативного;

дисертанткою *визначено критерії* (мотиваційно-рефлексивний, когнітивно-практичний, інтерактивно-особистісний) і *показники* розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури та *базові поняття* дослідження «комунікативна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», «розвиток КК майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури»;

авторкою *уточнено* педагогічні принципи (науковості, гуманізації, неперервності, наступності та послідовності, варіативності, системності та цілісності, координації, активності, єдності загальної та комунікативної культури, комунікативного партнерства, співпраці та діалогічності, рефлексивності комунікативної діяльності) та функції (інформативно-гносеологічна, мотиваційно-комунікативна, діяльнісно-рефлексивна) шляхом їх деталізації до розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури; структуру КК майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури;

набули подальшого розвитку форми й методи розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури, розвиток полягає у неперервному інтегративному процесі розширення й осучаснення КК майбутніх фахівців.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Харківською Ариною Ігорівною *мета дослідження* полягає у підвищенні рівня розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення та експериментальної перевірки ефективності структурно-

функціональної моделі системи розвитку даної культури (с. 21 дис.). Мета узгоджується із назвою дисертації, у її формулюванні містяться очікувані результати. Сформульовані *завдання дослідження*, для реалізації яких авторкою проаналізовано 219 наукових джерел найменувань, конкретизують шляхи і методи її досягнення, визначають бачення авторкою перспективи їхньої практичної реалізації.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, науково цілісно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт. Експериментальна база достатня для формулювання основних і часткових висновків.

Обраний дослідницею *комплекс методів дослідження* дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї достатньо обґрунтовані застосуванням *теоретичних*: системний і порівняльний аналіз: філософської, педагогічної, психологічної, спеціальної літератури, довідникової, навчально-методичної та інструктивно-нормативної документації з метою вивчення стану розробки дослідження та розробки поняттєво-категоріального апарату; вивчення й узагальнення практичного педагогічного досвіду, що дозволить визначити сутність і структурні компоненти КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури; метод моделювання під час розробки системи КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури; узагальнення результатів педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності системи означеного процесу; *емпіричних*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для перевірки ефективності розробленої структурно-функціональної моделі системи розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури; діагностичні методи (метод збору інформації, опитування, анкетування, педагогічне спостереження) із метою виявлення проблем і суперечностей у розвитку КК майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури та визначення рівня їх професійної підготовки; метод узагальнення незалежних характеристик; *методів математичної статистики* для обробки експериментальних даних, кількісного та якісного аналізу емпіричного матеріалу, інтерпретації результатів дослідження та підтвердження сформульованої гіпотези.

Практичне значення одержаних результатів

Не викликає сумніву практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає в розробці й упровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури; спецкурсу «Розвиток комунікативної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти», тренінгів «Розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», регіональної науково-практичної конференції «Теоретичні та методичні засади розвитку

особистісної культури дитини», мовно-літературного квесту «Подорож у країну Комунікативної культури», факультативу «Мотивація, саморозвиток та рефлексія комунікативної культури майбутніх вихователів ЗДО», круглих столів за темами: «Сучасна парадигма дошкільної освіти», «Сучасні методики розвитку мовлення дітей», «Особливості розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів», майстер-класу «Комунікативна культура вихователя-екскурсовода», виховательської студії «Невербальні засоби комунікації – жести, рухи та міміка» тощо.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і 8 додатків.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми дослідження, стан її вивчення, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методологічну та теоретичну основу дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження (с. 19–26 дис.). Аналіз виконаних завдань доводить, що дисертантці вдалося всебічно розглянути теоретичні та методологічні засади досліджуваної проблеми.

У першому розділі – «Розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури в теорії та практиці педагогіки» дисертанткою здійснено вдалу наукову спробу обґрунтувати сутність базових понять дослідження. Ариною Ігорівною Харківською сформульовані ключові поняття дослідження: *«комунікативна культура майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти»* – це сукупність особистісних комунікативних якостей і вмінь, що характеризуються наявністю відповідних здібностей, системою знань основ як рідної, так й іноземних мов, вікових та індивідуально-психологічних особливостей розвитку дошкільника, норм, правил і принципів комунікативної культури, прийнятих у соціумі, нормативів комунікативної поведінки в дитячому та педагогічному мультикультурних колективах для успішної взаємодії та взаєморозуміння з різними категоріями дітей дошкільного віку, батьками дітей, колегами, адміністрацією, партнерами закладу дошкільної освіти, органами управління та самоврядування за допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації; *«розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури»* – це усвідомлений ціленаправлений процес позитивних змін рівня оволодіння загальними та спеціальними компетентностями, що підпорядкований меті їх професійної підготовки та характеризується взаємозалежністю компонентів структури комунікативної культури, результатом якого є усвідомлення майбутніми фахівцями важливості та розуміння необхідності здійснення даного процесу для забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітей дошкільного віку щодо здобуття якісної освіти за допомогою вербальних та

невербальних засобів комунікації; постійне оновлення комунікативних знань та здатності їх застосовувати на практиці; удосконалення крос-культурної взаємодії та здійснення рефлексії (с. 2–3, 56–57, 67, 69–70, 200–201 дис.).

Заслуговує на схвалення обґрунтування здобувачкою актуальних проблем розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури (с. 2, 43–44, 68–69, 200 дис.).

У другому розділі – «Теоретичні та практичні засади розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури» Харківською Ариною Ігорівною досить вдало визначено та обґрунтовано структурні компоненти (комунікативно-рефлексивна спрямованість, комунікативна грамотність, крос-культурна взаємодія, етика спілкування, комунікативна та організаційна готовність), критерії (мотиваційно-рефлексивний, когнітивно-практичний, інтерактивно-особистісний) з відповідними показниками розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури, які візуально представлено на с. 91, рис. 2.1.

Дослідницею виявлено та схарактеризовано три рівні, що характеризують ступінь розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури: достатній, середній, високий.

Незаперечну наукову цінність має розробка та обґрунтування структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури та її практична реалізація.

У структурі авторської моделі авторкою виокремлено модулі: методологічно-змістовний (мета, зміст, завдання, методологічні підходи, принципи, функції), організаційно-комунікативний (об'єкт, суб'єкти, компоненти структури комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури, методи, форми та засоби її розвитку) й оцінювально-результативний (критерії, показники, рівні розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури, діагностичний інструментарій вимірювання даного рівня та очікуваний результат) (с. 100, рис. 2.2. дис.).

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури» дисертанткою не тільки представлено програму дослідної роботи, а й експериментально перевірено структурно-функціональну модель системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури відповідно до основних етапів та завдань, що різнилися змістовим наповненням, методами і формами організації освітньої діяльності та враховувала специфіку професійної підготовки магістрів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Сильною стороною педагогічного експерименту є залучення до роботи 187 респондентів, а також 18 науково-педагогічних працівників. Відповідно

до програми експерименту дослідницею було утворено експериментальну ЕГ (93 особи) та контрольну КГ (94 особи) групи.

У процесі експерименту було використано діагностувальний комплекс адаптованих та модифікованих або спеціально розроблених відповідно до критеріїв і показників досліджуваного феномена авторських методик.

Вражає своєю різноманітністю методичний інструментарій формувального експерименту. На особливе схвалення заслуговує розроблені *авторський спецкурс* «Розвиток комунікативної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти», *тренінги* «Розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», *мовно-літературний квест* «Подорож у країну Комунікативної культури», *факультатив* «Мотивація, саморозвиток та рефлексія комунікативної культури майбутніх вихователів З ДО», *круглі столи* за темами: «Сучасна парадигма дошкільної освіти», «Сучасні методики розвитку мовлення дітей», «Особливості розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів», *майстер-клас* «Комунікативна культура вихователя-екскурсовода», виховательська студія «Невербальні засоби комунікації – жести, рухи та міміка» та ін.

Тут простежуються новаторські розробки дослідниці, які вирізняються оригінальністю, дієвістю і водночас високою результативністю.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні (таблиці та рисунки), які суттєво розширюють й унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

Опис експериментального етапу дослідження, логіка обґрунтування його матеріалів, процедура збору емпіричних даних та перевірка їх достовірності, відповідають меті та завданням дослідження.

Достовірність отриманих даних підтверджено у процесі педагогічного експерименту за допомогою статистичного методу критерію χ^2 .

Авторка робить висновок про те, що упровадження структурно-функціональної моделі системи розвитку КК в умовах магістратури дозволило підвищити рівень розвитку комунікативної культури в ЕГ порівняно з КГ та доводить її ефективність.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено в поточних та **загальних висновках**. Виклад матеріалу в запропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер і прикладне значення.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні положення, висновки дисертації та методичні матеріали, розроблені Харківською Ариною Ігорівною можуть бути використані у практиці навчально-методичної діяльності кафедр, факультетів закладів вищої педагогічної освіти, при написанні методичної літератури щодо розвитку КК майбутніх вихователів ЗДО в умовах магістратури.

Основні результати дослідження представлено у 24 працях, зокрема в 1 монографії (у співавторстві), 2 навчальних посібниках (1 у співавторстві), 7 статтях – у провідних наукових фахових виданнях України та виданнях, включених до наукометричних баз даних, 3 статтях – в іноземних періодичних виданнях, зокрема 1 стаття проіндексована в періодичному науковому виданні, що включена до бази даних Scopus, 11 публікаціях – у збірниках матеріалів конференцій.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація і автореферат відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення автореферату й дисертації – ідентичні.

Позитивно оцінюючи дисертацію, відзначимо дискусійні питання та окремі зауваження, а саме:

1. Схвально оцінюючи напрацювання авторки щодо теоретичних засад дослідження вважаємо, що робота значно виграла, якби дисертантка не лише обмежилася вітчизняними дослідженнями з означеної проблеми, а дослідила б та проаналізувала закордонний досвід розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури. Все це підкреслило б значущість дисертаційного дослідження у контексті євроінтеграційних процесів.

2. Дисертанткою досить повно й виважено здійснено аналіз базових понять «спілкування», «комунікація», «культура», «комунікативна культура майбутнього вихователя». Водночас убачаємо доцільність використання методу контент-аналізу задля диференціації, узагальнення й систематизації концептуальних підходів у вивченні досліджуваного феномену у вітчизняних і зарубіжних наукових доробках (підрозділ 1.2.).

3. При здійсненні аналізу навчальних планів і програм підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури авторка ґрунтовно висвітлює зміст навчальних дисциплін та розкриває зміст різних видів практики зі спеціальності 012 Дошкільна освіта щодо розвитку комунікативної культури. Бажано було б програми практик представити у додатках.

4. Дослідження значно збагатилося б, якби у третьому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка структурно-функціональної моделі системи розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури» були представлені результати діагностики стану сформованості у викладацького складу закладів вищої педагогічної освіти готовності до розвитку комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури.

5. Свідченням значимого практичного внеску Харківської Арини Ігорівни стали прогностичні викладки щодо використання матеріалів

дослідження, що уможливило системне охоплення досліджуваної проблеми. Разом з тим, на нашу думку, у зв'язку з актуалізацією змішаної та дистанційної освіти для різних категорій здобувачів, варто було б запропонувати методичні рекомендації для підвищення кваліфікації викладачів, магістрантів, вихователів-практиків, що підсилило б науково-методичний рівень роботи.

Висловлені зауваження певною мірою мають дискусійний характер і не зменшують загальної позитивної оцінки виконаної роботи.

Загальний висновок

Дисертація є актуальним, самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичну і практичну значущість.

Дисертаційна робота на тему «Розвиток комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах магістратури» відповідає вимогам пп. 9-12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, оформлення – наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 року за № 155/30023), а її авторка, **Харківська Арина Ігорівна**, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Л. В. Зданевич

Підпис Зданевич Л. В. Засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГПА

В. М. Барановська

*Вкл. 106 - 32/307
від 26.03.2021
Відновлено
себе за рахунок
заказ*

Т.С. Тринченко